

Digitaal op Bezoek > Medewerker van de toekomst > Column Boris van der Ham
Moreel beraad > Een goed advies van Jean Pierre Wilken

Markant

tijdschrift voor de
gehandicaptensector
jaargang 30
nummer 2
mei 2025

**'Mogen mensen
nog gewoon
mens zijn?'**

Zorgvernieuwer
Teun Toebes

Wie Markant leest, gebruikt geen stroom

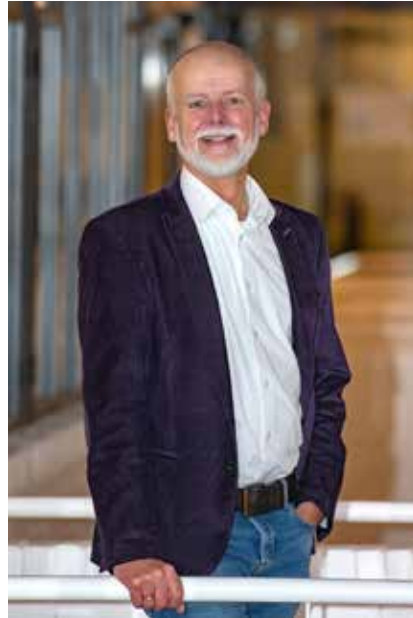
Laatst hadden we het er nog eens over: waarom verschijnt *Markant* nog op papier? Is dat wel duurzaam? Als lezers ons laten weten dat ze hun papieren exemplaar niet meer willen ontvangen, geven ze vaak als reden: voor mij hoeven geen bomen te worden omgehakt.

Klopt die reden wel?

Martin Scheers, teamleider productie tijdschriften van uitgeverij BSL Media & Learning, heeft hierover een duidelijke mening. 'Een papieren tijdschrift is milieuvriendelijker dan een digitaal tijdschrift', zegt hij. Hij legt uit:

- *Markant* wordt gedrukt bij een drukkerij die gevestigd is in een CO2-neutraal en gasloos pand. Warmte die vrijkomt bij het productieproces wordt hergebruikt.
- Het papier dat wordt gebruikt voor *Markant* is afkomstig uit bossen met FSC-certificering (Forest Stewardship Council), wat betekent dat het afkomstig is uit bossen die verantwoord worden beheerd.
- Het seal waarin *Markant* wordt verpakt is gemaakt van aardappelzetmeel en kan op de composthoop. Bovendien proberen we in de nabije toekomst te gaan verzenden zonder seal.
- De bezorging gebeurt CO2-neutraal door PostNL.

'Om een papieren tijdschrift te lezen, heb je geen elektriciteit nodig, zegt Scheers, 'terwijl het lezen van een digitaal tijdschrift

Martin Scheers: 'Een papieren tijdschrift is milieuvriendelijker.'

veel energie kost. Denk aan de servers die overal ter wereld staan. Ook zijn er grondstoffen nodig, bijvoorbeeld voor de productie van chips. Daarnaast is een tijdschrift natuurlijk altijd een leuk cadeau op je deurmat.'

En dan zijn er natuurlijk ook nog inhoudelijke redenen om de printversie van *Markant* voort te zetten, zoals de zichtbaarheid van de gehandicaptenzorg.

Dus geniet van het lezen en geef uw exemplaar door. En leest u dit artikel online en wilt u toch graag een papieren versie? Laat het ons weten, dan kijken wij of en hoe u daarvoor in aanmerking komt. /JdK

>VGN.NL/MARKANT

Markant, vakblad voor de gehandicaptenzorg, wordt uitgegeven onder auspiciën van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) in samenwerking met BSL Media & Learning, een handelsnaam van Springer Media B.V., onderdeel van Springer Nature.

Redactie Johan de Koning, hoofdredacteur, Ronella Bleijenburg, eindredacteur, José Hoddenbagh, redactie-assistent, jhoddenbagh@vgn.nl

Redactieadres Postbus 413, 3500 AK Utrecht, tel. 06 5335 8421, e-mail: communicatie@vgn.nl

Redactiecommissie Saskia Baas, Marjolein Herps, Marijn Krijger, Esther Liefers, Sofie Sergeant, Marjoleyn Vreugdenhil (voorzitter)

Uitgeverij / Verantwoordelijke marktdeelnemer in de EU BSL Media & Learning, Postbus 246, 3990 GA Houten. Tel.: 030 – 638 3838

Uitgever: Lucienne Bongers

Aan dit nummer werken mee

Auteurs: Riëtte Duynstee, Max Paumen

Fotografen: Bete Photography, Aleid Denier van der Gon, MacSiers Imaging, Angeliek de Jonge, Angela Jutte, Stijn Rademaker, Hans Tak, Jasja de Wit

Illustrator: Annet Scholten

Vormgeving: Akimoto, Grafisch ontwerpers, Deventer

Bijsluiters Bureau van Vliet, Debbie Sloot, telefoon 023-5714745, e-mail: info@bureauvanvliet.com. De tarieven en voorwaarden zijn op aanvraag verkrijgbaar.

Abonnementen Abonnementen Markant verschijnt vier keer per jaar. Lidinstellingen van de VGN ontvangen Markant als onderdeel van hun lidmaatschap. Abonnementprijs: € 109,00. Studenten ontvangen 35% korting. Het abonnement kan elk gewenst moment ingaan en wordt automatisch verlengd tenzij twee maanden voor de vervaldatum is opgezegd via het daarvoor bestemde formulier op www.bsl.nl/klantenservice. Als vakblad hanteren wij de opzeggeregels uit het verbintenisrecht. We gaan ervan uit dat u het abonnement uit hoofde van uw beroep hebt afgesloten.

Abonnementenadministratie: Bent u lid van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN), Postbus 413, 3500 AK Utrecht? Graag uw mutaties doorgeven aan de vereniging: info@vgn.nl.

Voor overige abonnementen: Klantenservice BSL Media & Learning, Postbus 246, 3990 GA Houten. Telefoon: 030-6383736. Bij wijziging van de tenaamstelling en/of adres verzoeken wij u de adresdrager met de gewijzigde gegevens op te sturen naar de afdeling klantenservice of wijzigingen door te geven via het formulier op www.bsl.nl/klantenservice.

Voorwaarden Op leveringen en diensten zijn de bij de Kamer van Koophandel gedeponeerde algemene voorwaarden van Springer Media B.V. van toepassing, tevens raadpleegbaar op www.bsl.nl. Het overnemen en vermenigvuldigen van de inhoud van dit tijdschrift, evenals het gebruik van deze uitgave voor tekst- en datamining toepassingen of het gebruik in of ten behoeve van (training van) programma's die kunstmatige intelligentie (AI) toepassen, is slechts goedgekeurd met bronvermelding en met schriftelijke toestemming van de uitgever. Bij het verlenen van toestemming tot publicatie in deze uitgave zijn de Standaardpublicatievoorwaarden van Springer Media B.V. van toepassing, tenzij schriftelijk anders is overeengekomen. De Standaardpublicatievoorwaarden voor tijdschriften kunnen bij de uitgever van deze uitgave worden opgevraagd.

www.bsl.nl • © 2025, Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) ISSN 1384-6612

De kracht van verbinding

'In een wereld die steeds ingewikkelder en drukker lijkt, is de menselijke maat van onschatbare waarde', zegt emeritus lector Jean Pierre Wilken op de achterkant van deze *Markant*. 'Hoe groter de kwaliteit van sociale verbindingen is, des te hoger de kwaliteit van bestaan.'

Ook Teun Toebe benadrukt in dit nummer hoe belangrijk het is dat mensen worden gezien als volwaardige burgers. 'Tijdens mijn opleiding leerde ik dat kwaliteit van zorg het hoogst haalbare is. Maar als we goed luisteren naar mensen die zorg ontvangen, dan gaat het niet om kwaliteit van zorg, maar om kwaliteit van leven. Ieder mens wil ertoe doen, ieder mens wil van betekenis zijn en ieder mens wil onderdeel zijn van een gemeenschap.'

Als VGN voelen we ons aangesproken door dit pleidooi voor sociale verbinding. We willen een branchevereniging zijn die de verbinding met leden, medewerkers en de samenleving op verschillende manieren aangaat. Het VGN-congres in maart – met als titel 'De kracht van netwerken' – bracht meer dan driehonderd bestuurders en stakeholders samen. Daar werden sociale verbindingen gelegd en het belang van menswaardige zorg besproken.

In mei organiseren we het Festival Leven = Meedoen, voor iedereen in Nederland die meedoen mogelijk maakt voor en met mensen met een beperking. Ook dit wordt een middag vol inspiratie en verbinding. En samen met VWS organiseren we een inspiratiesessie voor kwaliteits- en duurzaamheidsadviseurs bij de sociale onderneming De Moestuin. Over verbinding gesproken.

Dat brengt me bij een ander voorbeeld uit deze *Markant*: Landpark Assisië. Op dit groene terrein geven bewoners én begeleiders samen invulling aan biodiversiteit. Ze observeren, verzorgen, leren – en dragen zo bij aan een duurzamere wereld. Zulke initiatieven zijn niet alleen inspirerend, ze laten ook zien hoe mensen met een beperking volwaardig kunnen deelnemen aan maatschappelijke opgaven. Als sector hebben we de kracht om te verbinden: met mensen, met thema's, met de samenleving. Laten we die kracht blijven benutten – in netwerken, op festivals én in het groen.

THEO VAN UUM DIRECTEUR VGN
THVANUUM@VGN.NL

Inhoud

Seizoenen 04

Kort 06

Een goed gesprek met:
Teun Toebe 08

Werkbezoek:
Digitaal op Bezoek 12

Column: Boris van der Ham 15

Thema: Medewerker
van de toekomst 16

Gepromoveerd:
Esther Bisschops 20

Moreel Beraad 22

Groene gehandicaptenzorg 23

Een goed advies:
Jean Pierre Wilken 24

DOOR ANGELIEK DE JONGE

Groene vingers

Het zit in de familie: Auke Westerhof (66) heeft groene vingers. 'Mijn vader had een kwekerij. Mijn opa zat in de bloembollen en mijn zoon van 26 jaar is assistent-hovenier, hij is de handigste van allemaal.' Auke zelf is, zoals hij zegt, 'best handig' en weet veel van planten. Hij werkte 35 jaar bij de veiling als karrenschoonmaker en maaide jarenlang het gras bij de pluktuin.

Nu zet Auke zijn ervaring in bij de bloemenkas van Ons Tweede Thuis, locatie Westwijk in Amstelveen. Het is een nieuw project met zeven enthousiaste deelnemers en twee begeleiders. Samen zaaien ze, wieden ze onkruid en kweken ze jonge plantjes op. Naast de kas liggen al palen klaar voor een aardbeienwand, en er zijn plannen voor een eigen moestuin.

Auke voelt zich thuis op Westwijk. 'Na een burn-out ben ik hier komen wonen. Ik wilde weer onder de mensen zijn. Dankzij het werk in de kas ben ik veel buiten, en dat doet me goed.'

lente

Festival Leven = Meedoen

Meedoen is alles wat je mens maakt. Voor de meeste mensen gewoon. En voor mensen met een beperking mag dat niet anders zijn. Op verschillende plekken in ons land zijn er mooie initiatieven om meedoen mogelijk te maken voor iedereen, ongeacht beperking. Deze initiatieven, gebundeld op het platform levenismeedoen.nl, worden gevierd tijdens het Festival Leven = Meedoen op 22 mei 2025. Het festival biedt de kans om van elkaar te leren en samen te ontdekken hoe nog meer en beter gezorgd kan worden dat iedereen in Nederland kan meedoen. Kom je ook? /RB

> LEVENISMEEDOEN.NL

leven = meedoen

Visie 2050

Terwijl in de ontwikkeling van de gehandicaptenzorg de Visie 2030 van de VGN een belangrijke rol speelt, blijkt het Verwey-Jonker Instituut al verder vooruit. In de Toekomstverkenning Leven met Beperkingen in 2050 schrijven de onderzoekers dat mensen met 'een lage sociaal-economische uitgangspositie' straks vanwege het hogere tempo (nog) minder goed kunnen meekomen. Ook wijzen ze op het risico dat er steeds voor wordt gekozen om met de beperkte hoeveelheid personeel zo veel mogelijk mensen te bereiken. 'Dit heeft in de praktijk een grote impact op een specifieke groep. Steeds trekken sommigen, in dit geval mensen met een beperking, aan het kortste eind.' /JdK

> VERWEY-JONKER.NL

Lezen over inclusie helpt

'Kennis over inclusie kan helpen om weerstanden te overwinnen', schrijft Martin Schuurman, beheerder van de website Inclusievooriedereen.nl. In de bibliotheek van deze website verzamelde hij maar liefst 289 pdf's van publicaties over inclusie. In een nieuwe versie is ervaringsdeskundigheid als speciale categorie toegevoegd aan de bibliotheek. En er is een nieuw overzicht van aanwinsten. Daar vind je bijvoorbeeld het integrale afscheidscollege van lector Jean Pierre Wilken, die ook op de achterpagina van deze Markant staat. /JdK

> INCLUSIEVOORIEDEREEN.NL

Laat de Vonk overslaan

Stel je eens voor, het is 2030, hoe ziet werken in de gehandicaptenzorg er dan uit? Werken professionals intensiever samen met verwanten, vrienden en collega's? Hebben zorgrobotica een aantal taken versimpeld? Of neemt de werkdruk alleen maar toe? Daarover gaat een nieuwe interactieve theatervoorstelling, ontwikkeld vanuit de Stichting Arbeidsmarkt Gehandicaptenzorg. Op maandag 30 juni 2025 gaat de voorstelling in première in de Stadsschouwburg van Gouda. Een avond vol inspiratie, speciaal voor bestuurders. /RB

> VGN.NL/AGENDA

FOTO BETE PHOTOGRAPHY

Nieuwe handreiking verantwoordelijkheidsverdeling

Omdat er vaak meerdere zorgprofessionals vanuit verschillende functies betrokken zijn bij de zorg aan mensen met een beperking, moet het voor iedereen duidelijk zijn wie welke rollen en verantwoordelijkheden heeft. Hierbij is afstemming en samenwerking met mensen met een beperking, vertegenwoordigers en verwanten essentieel. Welke taken, rollen, verantwoordelijkheden en wettelijke regels zijn er? En hoe leg je afspraken vast? Met de recent verschenen en vernieuwde handreiking Verantwoordelijkheidsverdeling bij samenwerking in de gehandicaptenzorg, biedt de VGN zorgorganisaties hiervoor handvatten en aandachtspunten. /RB

> VGN.NL

FOTO MACSIERS IMAGING

'Ook randvoorwaarden zoals scholing en goedwerkende techniek zijn belangrijk bij de implementatie van e-health. Met slechte wifi is de lol er snel af'

Promovenda Cathelijn Oudshoorn op 17 maart op vgn.nl.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

Zorginstellingen moeten meer doen om seksueel grensoverschrijdend gedrag door zorgverleners te voorkomen, vindt de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. In de zorg werden vorig jaar 330 meldingen gedaan, waarvan negentig vanuit de gehandicaptenzorg. Dat is relatief het hoogste aantal, maar de inspectie wijst er ook op dat in de gehandicaptenzorg vooral grote organisaties al veel aandacht hebben voor het thema. Ook wordt er gewerkt aan een veilige meldcultuur. De VGN werkt momenteel aan een herziening van de handreiking Sturen op aanpak seksueel misbruik. En er is een Netwerk Seksualiteit in de gehandicaptenzorg, dat meerdere keren per jaar samenkomt. /JdK

Dit was het VGN-congres

Wat is er nodig voor een toekomstbestendige gehandicaptenzorg in een inclusieve samenleving? Sterke netwerken, samen werken over grenzen heen én vernieuwend denken. Dat was de centrale boodschap op het VGN-congres 'De kracht van netwerken', dat afgelopen maart plaatsvond. Meer dan vierhonderd deelnemers deden inspiratie op, wisselden ervaringen uit en maakten verbinding. Het multimediateam van Pluryn legde de energie en ontmoetingen van de dag vast in een sprankelende aftermovie. Deze en andere terugblikken op het congres vind je op de speciale inspiratiepagina: www.vgn.nl/vgncongres. /RB

FOTO ANGELA JUTTE

'Mogen mensen nog gewoon mens zijn?'

TEKST RONELLA BLEIJENBURG FOTO'S ALEID DENIER VAN DER GON

Volgens zorgvernieuwer Teun Toebes moeten we fundamenteel anders gaan kijken naar zorg. En andere keuzes maken: niet vanuit organisatorisch gemak, maar vanuit inclusie en gemeenschap. 'Zorg mag geen systeem van uitsluiting zijn, maar een manier om mensen onderdeel te laten zijn van de samenleving.'

teun toebes

een goed gesprek met

Je woonde ruim drie jaar op een gesloten afdeling van een verpleeghuis, schreef er boeken over, maakte een documentaire en toerde langs theaters. Wat drijft jou om je zo in te zetten voor een menswaardiger zorgsysteem?

'Liefde voor de menselijkheid. Ik maak me zorgen over hoe we omgaan met mensen die we bestempelen als 'de ander'. Ik zie dat we vaak kijken vanuit verschillen, in plaats van vanuit dat wat ons als mensen verbindt. Daarmee zeg ik overigens niet dat er geen verschil is. In de kern gaat het erom dat je altijd de mens in de mens moet blijven zien.'

Gebeurt dat te weinig in de zorg: de mens in de mens blijven zien?

'Ik geloof dat er geen enkele zorgverlener is die de mens niet als mens wil zien. Toch voelen mensen die zorg krijgen dat niet altijd zo. Daar zit een spanning op. We hebben de zorg geïnstitutionaliseerd en dat gaat ten koste van kwaliteit van leven en de menselijkheid. Tijdens de opleiding Verpleegkunde, gaven collega's aan dat ze nooit zelf in een verpleeghuis zouden willen wonen: *hell no*. Dat fascineerde mij. We besteden meer dan achttien miljard euro per jaar aan gemeenschapsgeld aan verpleeghuiszorg. Met dat geld moeten we toch in staat zijn om een goede kwaliteit van leven te faciliteren? Dus hoe kan het dat we een zorgsysteem hebben gecreëerd – hoewel vanuit goede intenties – waarin we zelf niet terecht willen komen? En hoe kunnen we dat veranderen? Vanuit die gedachte besloot ik te gaan wonen op de gesloten afdeling van een verpleeghuis. Zo kon ik echt luisteren naar mensen die we vaak vergeten.'

Wat heb je daar gehoord?

'Ieder mens wil ertoe doen, ieder mens wil van betekenis zijn en ieder mens wil onderdeel zijn van een gemeenschap. Tijdens mijn opleiding leerde ik dat kwaliteit van zorg het hoogst haalbare is. Maar als we goed luisteren naar mensen die zorg ontvangen, dan gaat het niet om kwaliteit van zorg, maar om kwaliteit van leven. Goede zorg kan een middel zijn, maar is geen doel. We hebben een zorgsysteem gecreëerd waarin de collectieve veiligheid bijna altijd zwaarder weegt dan de individuele kwaliteit van leven. Neem het hitteprotocol. Er is geen wet die voorschrijft dat zorgorganisaties een hitteprotocol moeten hebben, toch mogen mensen in een verpleeghuis niet vaak naar buiten als het meer dan dertig graden is. Wat nou als iemand juist van die warmte houdt?'

Teun Toebes

geboren in Best op 23 mei 1999

- 2020 Bachelor of Nursing - Fontys Hogescholen
- 2023 Master Care Ethics and Policy - Universiteit voor Humanistiek
- 2021 Medeoprichter en voorzitter van Article 25 Foundation
- 2021 Raad van Advies Nationale Dementiestrategie bij Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- 2021 *VerpleegThuis. Wat ik leer van mijn huisgenoten met dementie*, de Arbeiderspers
- 2023 *Een wereld te Winnen. Mijn internationale zoektocht naar een andere kijk op dementie*, de Arbeiderspers
- 2023 'Human Forever', een internationale documentaire die werd bekroond met het Gouden Kalf van het publiek tijdens het Nederlands Film Festival, in samenwerking met filmmaker Jonathan de Jong
- 2025 - 2026 Productie van het vervolg op 'Human Forever', in samenwerking met filmmaker Jonathan de Jong. In deze documentaire staat de vraag centraal hoe we sterke gemeenschappen kunnen vormen en meer inclusief kunnen samen. De VGN is een van de maatschappelijke partners

Je bent kritisch over ons zorgsysteem. Wat gaat er volgens jou fundamenteel mis?

'Ons zorgsysteem is gericht op controle en veiligheid, op denken in doelgroep, stigma's en aannames, zonder dat er echt aan de mensen gevraagd wordt: wat wil jij? Het is een systeem waarin kijken naar mensen vanuit ziekte loont. Hoe zieker iemand is, hoe meer geld er beschikbaar komt. Dat is een hele perverse prikkel als we kwaliteit van leven en inclusie als resultaat willen zien. Op het moment dat er binnen onze zorgsector sprake is van financiële krapte, zie je direct een verdere medicalisering. We medicaliseren het gewone leven terwijl we het zouden moeten normaliseren. Heeft iemand bijvoorbeeld een verhoogd risico om te vallen dan krijgt diegene een hulpmiddel; risico op verslikking, een verdikkingsmiddel; risico op ondervoeding, een proteïnedrank. Ik zeg niet dat deze middelen niet goed kunnen zijn, maar het is de armoede van onze welvaart als we deze producten inzetten, zonder de vraag te stellen: is dit ook wat je wil en draagt het bij aan jouw kwaliteit van leven? Voor mij betekent kwaliteit van leven ook dat we niet elk risico moeten willen uitsluiten. Risico's horen bij het leven. Mogen mensen nog gewoon mens zijn?'

Wat zou er moeten gebeuren?

'We zoeken oplossingen vaak buiten onszelf: meer geld, meer tijd, meer personeel. Maar meer is niet altijd beter. Wat we nodig hebben is een fundamenteel andere manier van kijken. Waarom doen we de dingen zoals we ze doen? Hoe kunnen we met dezelfde middelen meer betekenis aan het leven van mensen geven? Veel zorgorganisaties hebben een visie waarin termen staan als 'een goed leven', 'autonomie' en 'meedoen in de buurt'. Maar een visie zonder het maken van andere keuzes is een papieren werkelijkheid. Als je gelooft in die visie en als we mensen als volwaardige burgers zien, dan moet je andere keuzes maken. Dan staat kwaliteit van leven centraal, ook in je bedrijfsvoering: in je inkoopbeleid, je kwaliteitsprocessen, de boodschappen, de was... Al die keuzes moeten in dienst staan van inclusie en gemeenschap, niet van organisatorisch gemak. Inclusie krijg je niet cadeau. Zeker niet in een samenleving waarin we mensen zien als 'de ander'.'

Dat betekent dat het niet alleen om zorgcultuur gaat, maar om een bredere maatschappelijke verandering. Hoe krijgen we mensen mee?

'Ook hier geldt: als we anders gaan kijken, dan gaan we anders doen. Het allerbelangrijkste is dus het mensbeeld. Het is niet

de aandoening die mensen buitensluit, maar de manier waarop wij als samenleving met hen omgaan. Daar zit de sleutel tot verandering. Willen wij een samenleving zijn waarin we naar elkaar kijken op basis van diagnoses en indicaties? Of willen we een samenleving zijn waarin mensen, ongeacht hun beperking, onderdeel kunnen zijn van de gemeenschap waarvan ze graag onderdeel willen zijn. We hebben als zorgsectoren samen een narratief nodig naar de samenleving waarin we uitgaan van zorgen voor elkaar en elkaar zien als mens.'

Wat zou je zorgbestuurders willen meegeven die echt het verschil willen maken?

'Stel bij elk besluit de vraag: draagt dit bij aan de kwaliteit van leven? Durf op basis daarvan andere keuzes te maken. Laat je niet leiden door indicaties of systemen, maar door je visie. Wees je ervan bewust dat we het huidige systeem zelf hebben opgebouwd en dus ook zelf kunnen veranderen. Als we onszelf niet buiten het systeem plaatsen, maar zien als onderdeel, hebben we dus ook zelf de sleutel tot verandering in handen. Ga het gesprek aan met de raad van toezicht, juist over het durven accepteren van risico's als dat bijdraagt aan meer menselijke zorg. Zorg dat je niet met nieuwe termen, nieuwe producten of nieuwe programma's onbedoeld hetzelfde systeem in stand houdt. Een gesloten afdeling met een leefcirkel is nog steeds een gesloten afdeling als de cultuur blijft streven naar optimale veiligheid.'

Uiteindelijk verhuisde jij weer van de gesloten afdeling...

'Ja. Uiteindelijk gaat deze boodschap niet over het verpleeghuis. Ook werkte het de verandering tegen, want de internationale media had vaak de wens om het wonen in het verpleeghuis als 'schattig' neer te zetten: de schattige jongen die in een gesloten afdeling van een verpleeghuis ging wonen. Deze boodschap is veel serieuzer dan dat. Mijn streven is niet om alleen verandering te brengen binnen verpleeghuizen, dat zijn veranderingen binnen de marge. Het gaat om het fundament van onze samenleving: het mensbeeld dat we hebben van elkaar.'

Meer Teun Toebe

Op vgn.nl/teuntoebes reflecteert Toebe verder op het huidige zorgsysteem en de rol van de zorgmedewerkers daarin.

Echt contact, ook op afstand

Wat als je vaste bezoeker verhuist naar Zuid-Afrika? Dankzij beeldbellen blijft het contact met de bewoners van Bartiméus springlevend. Uit het onderzoek *Digitaal op bezoek* blijkt dat digitale communicatie in de gehandicaptenzorg meerwaarde heeft. Niet als vervanging van, maar als waardevolle aanvulling.

'Dag Jan!' zeggen Minne en Dixy Veenstra vanuit Zuid-Afrika. Het echtpaar had tot 2021 een kaaswinkel in Driebergen, en begeleidde een aantal slechtziende bewoners van een woongroep bij Bartiméus in Doorn elke zondagochtend naar de kerk. Na de dienst wandelden ze samen over het terrein in Doorn, of ze gingen samen koffiedrinken en taart eten bij hen thuis in Driebergen. Maar toen het echtpaar gepensioneerd was, verhuisden ze naar Zuid-Afrika. Het contact met de woongroep verloopt sindsdien via de gratis beldservice van WhatsApp, met of zonder beeld.

Hoe is het met de apen?

'Wat heb je vandaag gedaan?', vraagt Dixy via het beeldscherm aan Jan. 'Naar de sportschool', antwoordt Jan. Hij volgt met geknepen ogen de beweging op het beeldscherm. 'Heb je daar een balsport gedaan? Of gefietst?', vraagt Minne. 'Op de loopband', zegt Jan. Hij is kort van stof en nuchter van aard. Minne

Eline Wagemaker: 'Ouders kunnen bijvoorbeeld 's avonds even beeldbellen om hun zoon of dochter een verhaaltje voor te lezen of welterusten te zeggen.'

vertelt dat hij in Afrika de Hollandse olieballen mist. 'Jullie hebben weer iets anders', antwoordt Jan met een

relativerend lachje. De meest uiteenlopende thema's passeren de revue en na zo'n twintig minuten luidt Dixy het eind van het gesprek in. 'Nou Jan, wij hopen dat je nog een fijne dag hebt.' Maar Jan is nog niet zover. 'Hoe is het met de apen?' vraagt hij.

Digitaal op bezoek

Digitaal contact via bijvoorbeeld bellen, beeldbellen, berichten en sociale media, wordt sinds de start van de coronapandemie in 2020 positiever gewaardeerd binnen de gehandicaptenzorg dan ervoor. Dat concludeert psycholoog en onderzoeker Eline Wagemaker samen met haar team van *Digitaal op bezoek*, een onderzoeksproject van Viveon in samenwerking met drie andere academische werkplaatsen voor gehandicaptenzorg: Affect-Us, EMB en AWVB.

Hoge waardering

In 2020 startten zij het onderzoek gefinancierd door ZonMw. Met behulp van AI (artificial intelligence) analy-

digitaal op bezoek

'Dag Jan!' zeggen Minne en Dixy Veenstra vanuit Zuid-Afrika. 'Wat heb je vandaag gedaan?'

seerde het onderzoeksteam data over digitaal contact uit dagelijkse zorgrapportages van zorgorganisatie 's Heeren Loo van 2016 tot en met 2023. Zij bekeken over dezelfde periode gegevens over de ervaringen van naasten uit jaarlijkse landelijke surveys van het NIVEL (Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Gezondheidszorg). Wagemaker: 'In 2020 zagen we in de gegevens van 's Heeren Loo een grote piek aan rapportages over digitaal contact die ook positiever waren dan daarvoor. Toen de coronamaatregelen afnamen vlakke ook het positieve sentiment af. Maar de waardering bleef hoger dan voor corona.'

Handreiking voor de praktijk

Het onderzoeksteam van Digitaal op Bezoek geeft in een handreiking tips en adviezen voor naasten en

begeleiders in de gehandicaptenzorg. Wagemaker: 'Ouders kunnen bijvoorbeeld 's avonds even beeldbellen om hun zoon of dochter met een ernstig meervoudige beperking een verhaaltje voor te lezen of welterusten te zeggen. Begeleiders kunnen mensen met een licht verstandelijke beperking coachen en ondersteunen bij digitale vaardigheden.' De mogelijkheden zijn talrijk en uiteraard onder andere afhankelijk van het ontwikkelingsniveau en eventueel bijkomende beperkingen.

Voorleesfunctie

Wagemaker: 'Voor slechtziende cliënten zoals Jan kan het zinvol zijn om bij berichten sturen een voorleesfunctie te gebruiken. Voor slechthorende cliënten kan een trilfunctie handig zijn. Als bege-

leiders zich daarvan bewust zijn, kunnen zij cliënten meer waardevolle contactmomenten bieden.' De handreiking heeft ook aandacht voor de ontwikkeling van digitale vaardigheden van begeleiders. Wagemaker: 'Veel organisaties hebben deskundigen op het gebied van IT en digitaal contact in huis. Daar kunnen begeleiders aankloppen met vragen over de werking van apps en apparatuur.'

Digivaardig

Benjamin Van Ark is ervaringsdeskundige op gebied van autisme en licht verstandelijke beperking bij zorgorganisatie 's Heeren Loo. Hij is vanuit Viveon als co-onderzoeker betrokken bij het onderzoek *Digitaal op bezoek*. Hij noemt zichzelf behoorlijk 'digivaardig', en als hij iets niet weet, dan zoekt hij het op →

werkbezoek

'Hoe is het met de apen?', vraagt Jan.

als bemoeienis. Ze willen privacy, net als iedereen. Het is belangrijk om vooraf afspraken te maken over wie er bij problemen mag meekijken in de telefoon. Praat erover en maak cliënten bewust van de gevaren. Ook verwijzen wij in de handreiking naar sites als Steffie, Leuker Online en Mediawijzer. Daar vinden cliënten, naasten en begeleiders informatie over veiligheid online.'

'Het leven bestaat uit risico's'

Van Ark is zich terdege bewust van de risico's en denkt er net zo over. 'Je kunt moeilijk de hele dag op de bank voor je uit gaan zitten staren', zegt hij. 'Het leven bestaat nu eenmaal uit risico's. Niet alleen online. Als ik nu naar buiten loop, kan ik onder de bus komen.' Hij adviseert zorgorganisaties om een veilige thuisbasis te creëren voor cliënten. 'Het kan altijd gebeuren dat iemand een keer per ongeluk aan een vreemde een wachtwoord heeft gegeven. Word dan niet boos, en zeg ook niet: 'Ik heb het je toch gezegd!', maar kijk samen een oplossing. Dan blijft het veilig en leuk.'

via Google. 'Ik kan urenlang achter de computer zitten om uit te vinden hoe iets werkt', zegt hij. 'Echt leuk, de digitale wereld.'

Catfishing

Omdat hij soms tijd nodig heeft om iets te begrijpen of tot zich te laten doordringen, houdt hij niet van bellen. Van Ark: 'Mensen worden ongelukkig als het tien minuten stil blijft na hun vraag.' Daarom stuurt hij familie en vrienden vooral tekstberichtjes. Via online platforms zit hij in chatgroepen met onbekenden van over de hele wereld, en com-

municieert daar in het Engels. Uit veiligheidsoverwegingen gebruikt hij dan meestal niet zijn echte naam. 'Een kennis van mij heeft last gehad van catfishing: een blonde meid die graag met hem wou kletsen. Hij heeft haar ook geld gestuurd. Later bleek het een man van in de veertig te zijn.'

Sprekens over veiligheid

In de handreiking van *Digitaal op bezoek* is ook aandacht voor veiligheid. Wagemaker: 'Als naasten of begeleiders zomaar meekijken met berichten, ervaren veel cliënten dat

Digitale communicatie is aanvullend

Volgens Van Ark hebben naasten en begeleiders soms weerstand tegen digitale communicatie in de zorg. 'Ze zeggen dan dat cliënten contact willen met een écht mens. Niet met een telefoon of beeldscherm. Ik benadruk dan altijd dat digitale communicatie aanvullend is. Het is én, én. Niet óf, óf.'

>www.digitaalopbezoek.nl

Zo kan het ook!

Om zes uur 's ochtends ging de wekker. Snel daarna reisde ik naar een tv-studio in Hilversum. Ik was die ochtend te gast bij het programma *Goedemorgen Nederland*. Niet als voorzitter van de VGN, maar als voorzitter van de branche voor gespecialiseerde zorg voor jeugd – een samenwerking van GGZ Nederland, Jeugdzorg Nederland én de VGN.

Onderweg naar de tv-studio oefende ik in mijn hoofd mijn boodschap. Toen in 2015 de jeugdzorg gedecentraliseerd werd, was de belofte dat de boel eenvoudiger, goedkoper en beter zou worden. Maar het omgekeerde gebeurde. De losgelaten landelijke tarieven hebben geleid tot marktwerking, met prijsconcurrentie als gevolg. De zorg versnipperde intussen totaal. Waren er in 2015 nog zo'n vierhonderd aanbieders van jeugdzorg, nu zijn dat er ruim zesduizend. Met zo weinig regie en orde is er geen sprake van marktwerking, maar van een jungle.

Met het plan om deze boodschap af te geven, kwam ik een half uurtje later aan in de tv-studio. Mijn verhaal was niet het enige onderwerp in de uitzending. Een ander item ging over een bestuurskundige die het boek *Zo kan het ook* had geschreven. Daarin gaf hij een opsomming van overheidsprojecten die wél succesvol waren. Het waren sprekende voorbeelden: de vooringevulde belastingaangifte, die kosten en ergernis bij burgers voorkomt. Maar ook het project Ruimte voor de Rivier, waarbij de overheid erin slaagde de waterveiligheid enorm te verbeteren. Indrukwekkende projecten van visie én uitvoering.

Hoewel mijn verhaal over de jeugdzorg veel kritiek op de overheid bevatte, vond ik het eigenlijk wel mooi dat er in diezelfde uitzending ook iemand zat die succesvol beleid onder de aandacht bracht. Als het bij dát beleid wel lukte, waarom zou dat dan bij de zorg voor jeugd niet kunnen?

Bladerend in het boek *Zo kan het ook las* ik een paar belangrijke lessen. Ten eerste dat de overheid open moet staan voor nieuwe inzichten. Een tweede les is dat de overheid regie moet pakken. De derde was dat de overheid ook het lef moet hebben om een eerder ingezette koers radicaal af te breken als die niet blijkt te werken. Dat is allemaal precies wat in de zorg voor jeugd ook moet gebeuren.

De Wet verbetering beschikbaarheid jeugdzorg, die pas is aangenomen, is een stap vooruit. Maar er is meer nodig. Wat mij betreft gebeurt het volgende: draai de concurrentie op prijs terug. Te beginnen voor de jongeren die hoogcomplexere zorg nodig hebben. Stel landelijke tarieven in, zodat de marktwerking tussen instellingen ten einde komt. En laat de gemeenten voor tien jaar lange aanbestedingen gaan, zodat er echt wat rust in de tent komt. Met een beetje goede wil en visie kan dat al geregeld zijn per 1 januari 2026. Echt, zo kan het ook! ●

DOOR BORIS VAN DER HAM

Taken loslaten, mensen anders vasthouden

In de gehandicaptenzorg verschuift de focus van 'zorgen voor' naar samen met anderen zorgen dat mensen met een beperking een betekenisvol leven leiden. Wat betekent dat voor de medewerker van de toekomst? Hoe verandert hun werk en wat hebben zij nodig om mee te bewegen? We vroegen het aan vier professionals.

'Onze droom is dat voor 2030 alle mensen met een beperking kunnen meedoen in de maatschappij en een betekenisvol leven leiden', zegt de gehandicaptenzorg in haar Visie 2030. De sector is in transitie: van zorgen voor mensen met een beperking naar samen zorgen dat iedereen een betekenisvol leven kan leiden. Daarbij krijgen netwerken rondom mensen met een beperking en technologie, een grotere rol.

Regisseur

'De inhoud van het vak van begeleider verandert door deze ontwikkelingen', zegt Karin Volkers, manager Kennis en Wetenschap bij Philadelphia. Zij houdt zich onder meer bezig met de veranderende rol van begeleiders in relatie tot technologie en het netwerk van cliënten. 'De begeleider wordt meer regisseur en coördinator en heeft minder directe zorgtaken. Dat vraagt om meer samenwerking. Begeleiders zullen eerst moeten gaan kijken welke andere lagen en mogelijkheden er zijn om een hulpvraag van een cliënt op te lossen. Wat kunnen we de cliënt zelf nog leren? Welke technologie werkt wel of niet voor welke hulpvragen? Wie uit het netwerk kan wat doen en wat kunnen wij

Karin Volkers:

'Begeleiders zullen eerst moeten gaan kijken welke andere lagen en mogelijkheden er zijn om een hulpvraag van een cliënt op te lossen.'

het netwerk leren? Hoe kunnen we het netwerk vergroten? Als laatste blijven er hulpvragen over voor een professioneel geschoolde medewerker. 'Begeleiders gaan dus steeds meer taken loslaten', geeft Volkers aan. 'Vertrouwen hierin krijgen is belangrijk, net als duidelijkheid over ieders rol en verantwoordelijkheden. Anders wordt loslaten moeilijk.'

Hoe denken medewerkers hier zelf over?

**Mieke van der Bilt,
persoonlijk begeleider,
trainer en examinator
bij Amarant**

'De toekomst vraagt om een andere benadering van de zorgvraag van de cliënt. Wat kan de cliënt zelf of nog leren, en wat kan zijn netwerk betekenen? Onder het netwerk versta ik ook mensen en organisaties in de maatschappij. Wij werken bijvoorbeeld samen met een basisschool. Onze cliënten gaven een spreekbeurt in de klas en we maakten een lespakket over mensen met ernstig verstandelijke en meervoudige beperkingen. Dat heeft prachtige momenten van ontmoeting opgeleverd. Omgaan met deze prachtige doelgroep is nu voor deze kinderen genormaliseerd. In het begin vroegen we aan ze: wie wil er in de zorg werken? Niemand stak zijn hand op. Nu na twee jaar steekt bijna de hele klas zijn hand op. We hebben een zaadje geplant. Nieuwe ontwikkelingen roepen soms weerstand op bij zowel medewerkers als het netwerk. Dat

was ook het geval bij de samenwerking met de basisschool. Te veel gaan lopen trekken, werkt dan niet. Laat iedereen in zijn waarde. Mensen haken aan op het moment dat ze de meerwaarde zien. Ik zie zeker een grotere rol van technologie in mijn werk. Vooral in toepassingen om de wereld van de cliënt groter te maken. Ik werk met mensen met ernstige meervoudige beperkingen en een aantal van hen heeft een spraakcomputer. Daarmee krijgen ze letterlijk een stem. Wij zien technologie ook als verrijking op het gebied van ontspanning. Zoals de Qwiek Up die wij hebben: een projector waarmee cliënten naar mooie beelden kunnen kijken. Het omgaan met nieuwe middelen kan soms spannend zijn. Scholing is belangrijk en de beschikbaarheid van hulptroepen. Dat hebben we bij Amarant gelukkig goed ingericht.'

Mieke van der Bilt:
'Omgaan met deze prachtige doelgroep is nu voor deze kinderen genormaliseerd.'

Denise Nieuwenhuijs, persoonlijk begeleider bij Ons Tweede Thuis

Ik ben positief over een grotere rol van het netwerk in het leven van cliënten, zowel ouders en verwanten als de maatschappij. Als de relaties met het netwerk goed zijn dan is dat waardevol. Activiteiten in de maatschappij zijn ook belangrijk voor het netwerk, zoals cliënten die helpen op een middelbare school en voetbalvereniging. We doen de was voor een kinderdagverblijf en zoeken puzzels uit voor de kringloopwinkel. We hebben vrijwilligers die komen voorlezen of wandelen. Deze ontwikkelingen betekenen veranderingen voor ons. Ik vind het begrip 'anders vasthouden' hierin beter passen dan 'loslaten'. Wij houden de zorgverantwoordelijkheid, maar gaan er anders mee om. Wij blijven begeleiding en warme zorg bieden, maar geven ook dingen uit handen.

Technologie kan aanvullend zijn, maar het zou niet de taken kunnen overnemen. Ik vind als begeleider het échte contact heel belangrijk. Ik werk op een dagbestedingsgroep voor jongvolwassenen waarvan sommigen ook een lichamelijke beperking hebben. Ze kunnen veel zelf, al is overvraging wel een aandachtspunt. In die zin is er bij ons niet extreem veel wat je zou kunnen inzetten aan technologie.

Mijn werk wordt door deze ontwikkelingen uitdagender. Wel is het belangrijk dat we ruimte en tijd krijgen. En ook het vertrouwen vanuit het netwerk, zowel van de familie als in de maatschappij. We zijn niet eng of spannend. We komen helpen en vinden het leuk om contact te hebben.'

Denise Nieuwenhuijs:
'Ik vind het begrip anders vasthouden beter passen dan loslaten.'

> [OP VGN.NL/VISIE2030](https://vgn.nl/visie2030)
VIND JE EEN ANIMATIE-FILM OVER DE MEDEWERKER VAN DE TOEKOMST EN MEER INFORMATIE OVER VISIE 2030

Ariana Smorenborg, teamleider Westergasterrein en kwartiermaker Gebiedsgericht werken Amsterdam van Cordaan

Hoe meer mensen met een beperking in 'gewone' bedrijven werken, hoe groter de kans dat ook hun sociale netwerk groeit. Onze deelnemers die werken bij Tony Chocolonely gaan mee bowlen met collega's in het weekend. Medewerkers van de bedrijven waarmee we samenwerken worden enthousiast over de doelgroep. In het Mediacafé werkte een kok en die is nu begeleider bij ons.

Korte lijntjes met familie en verwanten zijn belangrijk als de deelnemer daar baat bij heeft. Zeker als mensen zelfstandig in een bedrijf gaan werken. Dat is soms lastig voor ouders en begeleiders, want tot op zekere hoogte moet je dan loslaten. Ouders denken soms: 'Mijn kind heeft een indicatie voor begeleiding, nou lekker dan, zonder begeleiding in een bedrijf aan het werk'. Uitleggen en geruststellen zijn dan heel belangrijk. Totdat je iemand ziet groeien, ziet

dat iemand een beter zelfbeeld krijgt, meer vakvaardigheden krijgt en diploma's haalt aan het ROC.

Als het gaat om de inzet van technologie in mijn werk dan denk ik vooral aan ONS, het digitale cliëntendossier. Dat hebben we als een app op onze telefoon; handig voor begeleiders die in het leerwerkbedrijf werken. Nu draait ook een pilot met het inspreken van rapportages. Dat scheelt nog meer tijd. Beeldbellen is ook fantastisch. Vooral voor de deelnemers die zelfstandig in bedrijven werken. Als ze de groep missen dan kunnen ze facetimen en zwaaien naar iedereen. Ook voor begeleiders is het een goed middel om contact te houden. Met het oog op de toekomst zou het goed zijn als we minder administratie hoeven te doen. Het zou mooi zijn als technologie daarbij kan helpen.' ●

> [VGN.NL/VISIE2030](https://vgn.nl/visie2030)

Ariana Smorenborg:
'Hoe meer mensen met een beperking in gewone bedrijven werken, hoe groter de kans dat ook hun sociale netwerk groeit.'

'Ga planmatig aan de slag met de afbouw van onvrijwillige zorg'

Als je een methode gaat implementeren om onvrijwillige zorg af te bouwen, dan moet je dat heel secuur doen. Dat blijkt uit het onderzoek van orthopedagoog Esther Bisschops. 'Het half implementeren van een methode kost heel veel geld en inzet van personeel, maar je bereikt niet je doel.'

1 **Waarom dit onderzoek?**
'In 2011 ging ik als orthopedagoog werken op de Very Intensive Care van 's Heeren Loo in Apeldoorn. Daar hadden veel cliënten een extreme vorm van vrijheidsbeperking. Sommigen waren opgesloten in hun kamers of vastgebonden aan hun stoelen. Ze hadden geen gevuld dagprogramma, kwamen niet buiten en hadden twee-op-één-begeleiding. Het leek meer op een gevangenis dan een zorgwoning. Mijn grootste doel was dat deze mensen weer een normaal leven konden gaan leiden, dat ze zelf hun huishouden konden doen en naar hun werk zouden gaan. Daarvoor moest die vrijheidsbeperking worden afgebouwd.

In de praktijk zie je dat we veel uitproberen: laten we dit eens afbouwen en kijken hoe de cliënt reageert. Of dat we een behandelmodel als Triple-C gebruiken om vrijheidsbeperking af te bouwen, terwijl het eigenlijk een veel breder behandelmodel is voor moeilijk verstaanbaar gedrag. We gaan voortdurend aan de slag met afbouwen, zonder dat er een systematisch plan onder ligt. Dan lukt de implementatie ook niet altijd. Ik dacht: we moeten specifieke methoden hebben die echt als doel hebben om vrijheidsbeperking of onvrijwillige zorg te verminderen. Of nog beter: methoden die zelfredzaamheid en eigen regie vergroten. Die moeten we op een

systematische manier gaan implementeren, zodat we niet afhankelijk zijn van mensen die toevallig enthousiast zijn.

In 2018 kwam binnen de academische werkplaats van 's Heeren Loo en de Vrije Universiteit (nu Viveon geheten) een vacature om onderzoek te doen naar de implementatie van methoden om vrijheidsbeperking af te bouwen. Ik had inmiddels ervaren, dat het implementeren van nieuwe methoden niet gemakkelijk is. Toen dacht ik: misschien moet ik me een op andere manier gaan inzetten voor de verstandelijk-gehandicaptenzorg, niet als orthopedagoog, maar als onderzoeker.'

2 Wat is de conclusie?

'Dat het heel belangrijk is om binnen het team consensus te bereiken over de afbouw van onvrijwillige zorg. Welke vormen zijn er? Welke methode gaan we gebruiken? Welke strategie volgen we? Over al die stappen moet het hele team het eens zijn, want het is een heel precair onderwerp dat ook persoonlijke gevoelens raakt.

Een eerdere promovenda, Baukje Schippers, heeft de methode MDET ontwikkeld. Dat staat voor Multi Disciplinair Expertise Team. Zo'n team bestaat uit professionals die deskundig zijn op het gebied van de afbouw van onvrijwillige zorg. Zij schrijven een consultatieplan, waarin adviezen staan over die afbouw en adviezen over hoe je kunt omgaan met alle *struggles* die er binnen het team spelen.

Uit Baukjes onderzoek binnen 's Heeren Loo bleek dat woningen die MDET toepassen veertig procent van de onvrijwillige zorg afbouwen en woningen die dat niet doen maar twintig procent. Het is dus een heel effectieve methode. De volgende vraag was: hoe kunnen we ervoor zorgen dat 's Heeren Loo de methode blijft gebruiken en andere zorgorganisaties dat ook gaan doen? Ik heb met vier organisaties een leerwerkcommunity gevormd om na te denken over dat implementatievraagstuk. Daar zijn inmiddels nog meer organisaties bijgekomen.

Wat we zagen was dat iedere organisatie eigen keuzes maakte in de uitvoering van de methode, om haar te laten passen binnen

de structuur van hun organisatie. Vervolgens bleek dat in mijn onderzoek de effectiviteit van de methode niet kon worden aangetoond. Komt dat doordat ze de methode hebben aangepast of zijn er andere oorzaken? Dat weten we niet. Maar wat we nu wel weten, is dat als je een methode gaat implementeren, je dat heel secuur moet doen. Het half implementeren van een methode kost veel geld en inzet van personeel, maar je bereikt niet je doel: de afbouw van onvrijwillige zorg.'

3 Wat betekent dit voor de praktijk?

'Samen met Marieke Wouters van de Academische Werkplaats GOUD heb ik de cursus 'Implementeren kun je leren' ontwikkeld. Daarin leren we mensen hoe je een implementatieplan maakt om nieuwe methoden goed in te bedden in je organisatie. Je moet een methode kiezen die past bij je cliëntgroep en organisatie, en je moet weten waar de weerstand binnen je organisatie zit, welke belemmerende factoren er zijn. Daarna kun je implementatiestrategieën ontwikkelen. Die planmatige manier van denken over implementatie is nog heel nieuw in de verstandelijk-gehandicaptenzorg, maar er begint steeds meer interesse voor te komen.'

4 Hoe was het om dit onderzoek te doen?

'Ik ben in 2000 afgestudeerd en kwam in 2018 weer de universiteit binnen. Daar was heel veel

veranderd. Waar ik vroeger nog met een thesaurus in de hand naar de bibliotheek ging om artikelen op te zoeken, voer je nu wat zoektermen in *Web of Science* in. Dat soort praktische vaardigheden moest ik opnieuw leren. Dat was een enorme uitdaging, maar ook ontzettend leuk. Wat ik het mooiste vond, is dat je in zo'n academische wereld voortdurend met elkaar aan het leren bent. Het is niet erg als je iets niet weet, wel als je er geen vragen over stelt. Zelf opnieuw leren over thema's die me heel na aan het hart liggen, vond ik het allerleukste om te doen. Ik gun dat iedere orthopedagoog.'

5 Wat ga je nu doen?

'Binnen Viveon adviseer ik andere onderzoekers over implementatie en ik heb een subsidieaanvraag gedaan om zorgorganisaties te ondersteunen bij het implementeren van de MDET-methode. Ik hoop dat er steeds meer besef komt van het belang van implementatie en onderzoek daarnaar. Dat is mijn missie voor de komende jaren: implementatie binnen de verstandelijk-gehandicaptenzorg op de kaart zetten.'

Esther Bisschops, *Implementing methods to reduce involuntary care*. Amsterdam Viveon 2024.

- > MY-THESIS.NL/BISSCHOPS
- > VGN.NL/ACTUEEL/GEPROMOVEERD

Vanuit verwondering, beweging

Moreel beraad draait voor Madeleine Timmermann, geestelijk verzorger en adviseur ethiek bij S&L Zorg, om twee kernwoorden: verwondering en beweging. Verwondering naar jezelf, naar de ander en naar wat er gebeurt. Vanuit die verwondering ontstaat beweging: mensen begrijpen elkaar beter, komen dichterbij elkaar en zoeken samen naar oplossingen.

Dat was precies wat er gebeurde in het moreel beraad over Annet, een oudere dame met dementie die bang is geworden voor het douchen. De begeleiders van Annet slaan daarom met regelmaat een douchebeurt over. Annet haar zus, tevens wettelijk vertegenwoordiger, kon dat niet accepteren. 'Ze sprak het team hier regelmatig streng op aan', vertelt Timmermann.

Voor de begeleiders voelde het alsof ze het nooit goed konden doen. Ze wilden geen extra leed toevoegen aan het leven van Annet, maar ze wilden ook niet steeds in conflict raken met haar zus. 'De situatie zat al langere tijd muurvast. Het deed me denken aan loopgraven. Iedereen had zich ingegraven en was bang eruit te komen, omdat er anders – verbaal gezien – met scherp geschoten werd.'

Er kwam een moreel beraad, waarbij de opstelling bijna symbolisch was: het team zat recht tegenover de zus. 'We begonnen met een open ronde: wat raakt je in deze casus? De zus begon. Ze had een gespannen houding en haar vuisten lagen op tafel', schetst Timmermann. 'Ze gaf aan dat ze gewoon wilde dat haar zus gedoucht zou worden en dat het een 'kwestie van doorpakken' is. Daarna kwam het team aan het woord. Ook zij zaten rechtop, de armen over elkaar. Ze vertelden hoezeer deze kwestie hen raakte en hoe erg ze hun best deden om voor Annet te zorgen, zonder extra leed aan haar leven toe te voegen.' Op dat moment gebeurde er iets, zegt Timmermann: 'Verwondering. De zus zag hoeveel het team geeft om Annet. Ze verschoof op

haar stoel en zei: 'Maar ik heb het beloofd. Op het sterfbed van onze moeder heb ik beloofd dat Annet er altijd netjes uit zou zien, dat ze niet stinkt en dat ze geen wonden krijgt.' De impact van die woorden was voelbaar. Ik zag het aan de gezichten van het team. Ze verzachtten. De sfeer veranderde, de loopgraven verdwenen, de beweging kwam op gang. Het was duidelijk dat iedereen hetzelfde doel had: goede zorg voor Annet. Juist op dat moment kwam de begeleider binnen die iets later zou aansluiten. Zij ging naast de zus aan tafel zitten; niet tegenover de zus bij het team. Het gebeurt zelden dat je zo zichtbaar ziet hoe partijen bij elkaar komen.'

Bij de wildcamera met linksvoor Jim. Verder met de klok mee: Thom, Anja, Kevin, Patricia, Mark en Anita.

De Big Five van Landpark Assisië

'We laten ons verrassen door wat hier voorkomt', zegt begeleider Anita van Dooren. 'Daar spelen we met ons werk op in.' Met de biodiversiteitsgroep lopen we naar de belevingstuin op Landpark Assisië, een terrein van Prisma in Biezenmortel, 67 hectare groot. Vandaag zijn we met Anja de Bie, Jim Delabie, Patricia van Hoogen, Mark de Laat, Thom Verhagen en Kevin Ijpelaar. Jim bestuurt een oude bakfiets en Mark heeft een karretje achter zijn fiets. Twee deelnemers hebben een verrekijker om de nek. In de belevingstuin stuurt Anja haar fiets naar de kikkerpoel. Toen die moest worden schoongemaakt, troffen ze er ineens salamanders, vertelt ze. Moest dat onderhoud toch maar worden uitgesteld.

Rond de planten in de belevingstuin ligt blad, het hekwerk naar de egeltuin heeft doorgangen en er staan takkenrillen. Ook is er een vogelkijkhut in aanbouw, een idee van Kevin. Uit het terras zijn vanochtend tegels gewipt. De boerderij wil graag het witte zand dat eronder lag gebruiken, voor onder een schuurtje. Vanochtend heeft de groep hier al 'zwart zand' voor vlinderstruiken naartoe gebracht, die we straks in de kuil gaan scheppen. Maar eerst gaan we naar het Waterretentiepark. Deze groep heeft dit fraaie stuk plassenland, bestemd om water op te vangen, beter toegankelijk gemaakt. Anja rijdt naar een

boom. Daar zagen ze vorig jaar een boomkikker, een beschermde amfibie met zuigpootjes, die op steeds meer plekken op het terrein opduikt. Langs de plas lopen we naar een over het water gevallen boom waaraan op dit moment één van de wildcamera's is bevestigd. Jim hoopt, nee weet zeker, dat de sensor van deze camera gaat reageren zodra een vos deze route kiest.

Alle soorten die de wildcamera vastlegt, voegen ze toe aan de soortenbank. Uit hun favorieten hebben ze een *Big Five* samengesteld: boomkikker, steenuil, rosse vleermuis, das, dagpauwoog. Voor de twee broedparen van de steenuil hebben ze nestkasten gemaakt en opgehangen. Patricia vertelt dat ze hier 's avonds ook een Amerikaanse rivierkreeft zag wandelen, maar dat is helaas geen inheemse soort.

Bij Anita van Dooren bloeide de belangstelling voor biodiversiteit op, nadat een boswachter haar toenmalige onderhoudsgroep jaren geleden uitnodigde om te komen kijken bij een bosuilenkast. Daar werd net een kuiken naar buiten gewerkt. 'Daarmee is het wel goed afgelopen, maar het was een scharminkeltje', zegt ze. 'Een nulleke noemde iemand uit de groep het.' Nu is ze uilenskundige en geeft ze een lezingen over uilen, ook voor mensen met een verstandelijke beperking.

'Anderen gaan het ook steeds meer zien', zegt ze, doelend op collega's

en de soortenrijkdom op het terrein. Binnenkort hoopt ze een volgende droom te realiseren: een bord aan de ingang van het terrein met afbeeldingen van de Big Five. Maar nu: aarde scheppen voor de vlinderstruiken. ●

> VGN.NL/GROENE-GEHANDICAPTENZORG

een goed advies

Opdat we leren van elkaar:
in iedere *Markant* een tip van
een deskundige

'Maak verbinding'

'Onze samenleving gaat gebukt onder een gebrek aan verbinding. Veel mensen voelen zich eenzaam of gaan gebukt onder prestatiedruk om mee te mogen tellen. Daarnaast: als je jezelf niet kan redden, bijvoorbeeld vanwege een beperking, sta je al gauw aan de kant.'

Dat vindt Jean Pierre Wilken. Hij ging in februari met emeritaat als lector Participatie, Zorg en Ondersteuning en werd bij zijn afscheid van de Hogeschool Utrecht benoemd tot Officier in de Orde van Oranje Nassau. Wilken vindt het tijd worden dat we beseffen dat we sociale wezens zijn, dus niet zonder elkaar kunnen. 'We hebben elkaar nodig om te kunnen bestaan en ons goed te voelen. Het is daarom belangrijk om de kwaliteit van sociale contacten centraal te stellen, niet alleen in je persoonlijk leven, maar ook in de zorg.' Maar, hoe doe je dat als zorgprofessional? Volgens Wilken hoeft dat niet groots of ingewikkeld te zijn: wees gewoon aardig en een beetje lief voor elkaar, of neem de tijd voor een goed gesprek. 'Juist in een wereld die steeds ingewikkelder en drukker lijkt, is die menselijke maat van onschatbare waarde. Als zorgprofessional kun je daar elke dag verschil in maken. Mijn advies: zet het sociale voorop, werk vanuit oprechte aandacht. Als je dit sociaal-relatieel werken invulling geeft vanuit waarden als respect, vertrouwen en gelijkwaardigheid, dan neem je de hele mens voor lief, met heel zijn of haar hebben en houden. Inclusief alle mooie, nare en vreemde kanten.'

In de optiek van Wilken is een belangrijk kenmerk van professionals dat zij de kunst verstaan om relationeel aan te sluiten bij mensen, ondanks grote verschillen in status, vaardigheden, kennis, beleving en dergelijke. Wilken noemt daarbij vier kernhandelingen: verbinden, verstaan, verzekeren en versterken. Het aangaan van een relationele verbinding begint met het in contact komen vanuit een zo open mogelijke betrokken

houding. Het is belangrijk om de persoon echt te verstaan, dat wil zeggen te begrijpen hoe zijn leefwereld eruit ziet en beleefd wordt. Verzekeren ontstaat al in het aangaan van verbinding en het verstaan van de ander, en wordt geconcretiseerd in het vervullen van behoeften die te maken hebben met kwetsbaarheid en noodzakelijke veiligheid. Bij versterken gaat het om ontwikkelingsgericht werken, het vergroten van zelfvertrouwen en vaardigheden, het vervullen van betekenisvolle sociale rollen. Versterken omvat ook het sociale netwerk van cliënten en de plekken waar iemand woont, werkt en vrijetijdsbesteding heeft.' Als werker in de gehandicaptenzorg ben je een belangrijk onderdeel van het sociale netwerk, vindt Wilken. 'Je gaat niet alleen zelf een sociale verbinding aan, maar helpt ook sociale contacten met anderen te onderhouden en te versterken. Hoe groter de kwaliteit van sociale verbindingen is, des te hoger de kwaliteit van bestaan. Dat is wat mij betreft de sociale basis die ons grond onder de voeten geeft en waarop we een hoopvolle toekomst kunnen bouwen.'